

De hofstede ‘Langesteijn’ in de polder van Stein

J.M. Kooijman en H.C. Kooijman-Tibbles

Inleiding

In een eerder artikel hebben wij een indruk gegeven van het leven van burgemeester Govert Suijs in de 18e eeuw.¹ De nadruk lag op zijn belastingaanslagen en zijn woning aan de Turfmarkt (aansluitend door Roemer Vlacq verbouwd en nu aangeduid als het admiraalshuis). Opgemerkt werd dat Suijs een uitzonderlijke verzameling koetsen had, alsmede een hofstede of buitenplaats ‘Langesteijn’. In dit artikel wordt een beeld geschetst van deze nog steeds aanwezige hofstede.

Buitenplaatsen rondom Gouda in vroeger tijd

Rondom de stadssingels zijn eeuwenlang tuinen aangelegd. Gedurende de 17e eeuw werd een aantal vergroot en verfraaid tot kleine luthoven. Gedurende de 18e eeuw werden als aanvulling buitenplaatsen en hofsteden gebouwd op wat grotere afstand van de stad. De rijkste stedelingen verkregen daarmee de mogelijkheid om de zomermaanden in de natuur door te brengen. Aan het begin van de 19e eeuw stelt Griffioen van Waarder vast: ‘Het is zoo en het was niet anders dan natuurlijk, dat hier zoals elders in tijden van meerder bloei en welvaart en mindere prijzen der bouwstoffen en arbeidslonen, Capitaalen huizen gebouwd zijn door leden der Regeering, meestal Capitalisten zijnde... Indien nu het bouwen van Capitaale huizen als blijk van welvaart wordt aange-merkt, mag men het aanleggen van Hofsteden en het zetten van nieuwe boeren woonin- gen en betimmeringen, ook Heerenhuizingen tot zomerverblijf of tot jacht geschikt terecht hierbij aanhalen’.² Hij noemt vervolgens een aantal voorbeelden en vult die in enkele gevallen aan met een korte beschrijving van plaats en eigenaar.

In 1985 geeft De Jong een uitvoeriger overzicht van het buitenleven van de Goudse regenten en een indruk van de kosten.³ Helaas blijft het bij beschrijven en ontbreekt de koppeling naar nu nog herkenbare gebouwen of percelen.

In de recente overzichten van Gouda’s historie wordt vrijwel geen aandacht aan de buitenplaatsen gegeven. Denslagen baseert zich op Griffioen en De Jong.⁴ Van den Berg en Sprokholt stellen simpelweg dat dergelijke buitenplaatsen in de nabijheid van Gouda zijn verdwenen.⁵ Zij noemen als mogelijke oorzaak de slappe veengrond en veronderstellen dat de buitenplaatsen weinig allure hadden.

Dit inmiddels wel zeer vage beeld van de Goudse buitenplaatsen kan echter worden bij- gesteld. Door onderzoek naar de bewoners van het admiraalshuis beschikken wij al lan- gere tijd over de boedelinventarissen van twee 18e-eeuwse hofsteden en wel Langesteijn (in de polder Stein, eigendom van Govert Suijs van 1724 tot zijn overlijden in 1756) en ‘Zeeland’ (nabij Hazerswoude, eigendom van Roemer Vlacq van 1768 tot zijn overlijden in 1774⁶). Na het opzoeken van de lokaties bleek dat beide voormalige hofsteden nog goed te beoordelen zijn.⁷ Zelfs de toewijzing van de boedel bleek nog op papier uitvoer- baar, waardoor een vergelijking met de ‘normale’ leefomstandigheden in de woning aan de Turfmarkt mogelijk is. In dit artikel wordt een indruk gegeven van Langesteijn en van het 18e-eeuwse leven op en rondom deze hofstede.

Traceren van de hofstede Langesteijn

In de boedelinventaris, opgemaakt na het overlijden van Govert Suijs in 1756, wordt de volgende omschrijving gegeven:⁸

- Hofsteede met een Heerehuis, bouwhuis, koetshuis en stalling, mitsgaders schuuren, hooijberg, boomgaert, moesthuyn alsmede een speelhuis aan de IJssel en verder

Afbeelding 1: De polder van Stein omstreeks 1900, topografische kaart. Foto: J.M. Kooijman.

getimmerte en plantagie;

- 20 morgen land (dus circa 17 ha) geleegeen zoo in de lande van Steijn (vooruit van den IJssel tot agter aan de Sluypwijckse Landscheydinge off Reewal toe) als onder Sluypwijck (van over de Reewal aff tot op Gysies Agterdijk);
- volgens gifte in dato 11 november 1724.

Er worden nog enkele andere stukken land vermeld. Zoals toen gebruikelijk, zijn alle lokaties vastgelegd met de namen van de eigenaars van de percelen aan weerszijden. Een globale plaatsbepaling van Langesteijn is dus snel te maken: binnen de ruim 500 ha grote polder van Stein, langs de IJsseldijk en een keuze uit ruim twintig boerderijen. In afbeelding 1 is dit gebied op een topografische kaart van rond 1900 weergegeven. Nauwkeuriger vaststellen van de lokatie bleek echter zeer lastig omdat de naam Langesteijn niet op de kaarten of in het kadaster kon worden teruggevonden. Op de kaart van de Krimpenerwaard, door Hattinga gemaakt in 1771, is wel een 'Laagesteijn' aangegeven. Aannemende dat het een verbastering is, een aanwijzing voor de lokatie, maar nog geen zekerheid. Die moest door archiefonderzoek volgen en ook dat bleek problematisch. Slechts een klein deel van de cohiers voor de collaterale successie zijn nog aanwezig en ook andere archiefstukken blijken slechts beperkte en niet overlappende periodes te beslaan. Zelfs de kadastrale registratie, dus het normale beginpunt van een dergelijk onderzoek, bleek niet bruikbaar omdat de sprong van 1830 naar het einde van de 18e eeuw niet direct te maken was. Voor een betrouwbare koppeling van de 18e-eeuwse bebouwing aan de nu aanwezige bebouwing moest daarom al het beschikbare archiefmateriaal met eigenaar of gebruikersvermelding op plaats en tijd worden geordend. Hierbij werd weer gebruik gemaakt van spreadsheets om inzicht in de eigendomssituaties te krijgen en controle op basis van oppervlaktes en bedragen uit te voeren. Hoewel wij ruime ervaring hebben met een dergelijke aanpak voor zowel beperkt als omvangrijk huizenonderzoek, bleek de uiteindelijke uitvoering voor de polder Stein zeer lastig.⁹ Het definitief lokaliseren van Langesteijn bleek pas mogelijk door alle nog overgebleven overdrachten vanaf de 17e tot en met de 19e eeuw te gebruiken, waardoor geleidelijk aan de bij elkaar behorende overdrachtsgegevens konden worden geïdentifi-

ceerd en geplaatst. De inmiddels grondig over de archieven van Midden Holland, Rijnstreek¹⁰, Rijnland en Kadaster verspreide stukken bestreken onder andere de registers van haardstedegeld, verponding, morgen- en molengeld, hoorngeld en vee-fondstaxaties, personele en inkomstenbelasting en de kadastrale registraties. Plezierig gevolg van deze omslachtige werkwijze is wel dat niet alleen Langesteijn kon worden getraceerd maar dat tegelijkertijd een goed beeld is verkregen van de ontwikkeling van zo'n polder vanaf de 17e eeuw. In een andere publicatie zal op die ontwikkeling worden ingegaan. Hier wordt volstaan met het uitlichten van enkele gegevens betreffende de hofstede Langesteijn.

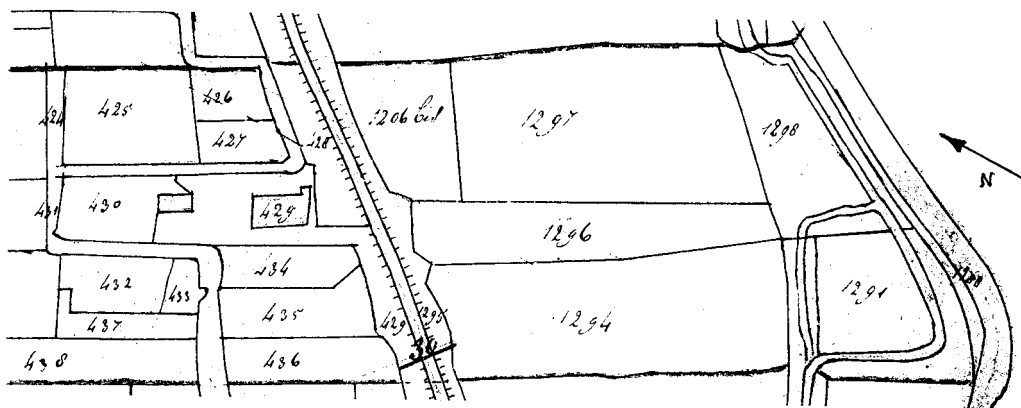
Beoordeling van de gebouwen

De hofstede Langesteijn blijkt nog steeds aan de Steinsedijk te staan en wel op nummer 37. Achteraf blijkt ook dat de reeds genoemde verbastering 'Laagesteijn' toch op deze hofstede slaat. In afbeelding 2 is een recente foto van de boerderij opgenomen. Het pand is inmiddels een rijksmonument geworden en bouwtechnisch lijkt het uit het begin van de 18e eeuw te stammen. Voor zover bekend is er nog geen goede inventarisatie of optekening van het pand gemaakt. Tijdens een bezoek werd echter een indruk van het gebouw en de indeling verkregen, die schetsmatig is vastgelegd.¹¹

In de boedelbeschrijving van 1756 worden de volgende vertrekken genoemd: Voorhuys, Middel Caamer, Bedstede, Orangerie, Keuken, Slaapkamer, Kelder, Boove Caamer, Meijde Caamertie, Agtersolder en Trap met twee kasten. Het blijkt dat ondanks vele verbouwingen, alle in 1756 genoemde vertrekken nog herkenbaar zijn. Het door Suijs gebruikte 'Heerehuis' begon bij de deur in de voorgevel naar het voorhuis (hal met trap) en het omvatte vrijwel de helft van de oorspronkelijke boerderij. In omvang komt dit overeen met een flink grachtenhuis in Gouda. Uit de boedelbeschrijving blijkt ook dat alle vertrekken in januari 1756, dus ten tijde van het overlijden van Govert Suijs, volledig gemeubileerd waren. De veilingopbrengsten geven aan dat de meubilaire inrichting wat minder was dan aan de Turfmarkt, maar niet ver afwijkt: er hangt bijvoorbeeld een dure klok in het voorhuis, er zijn boeken en een kostbaar bed aanwezig; in de Boove

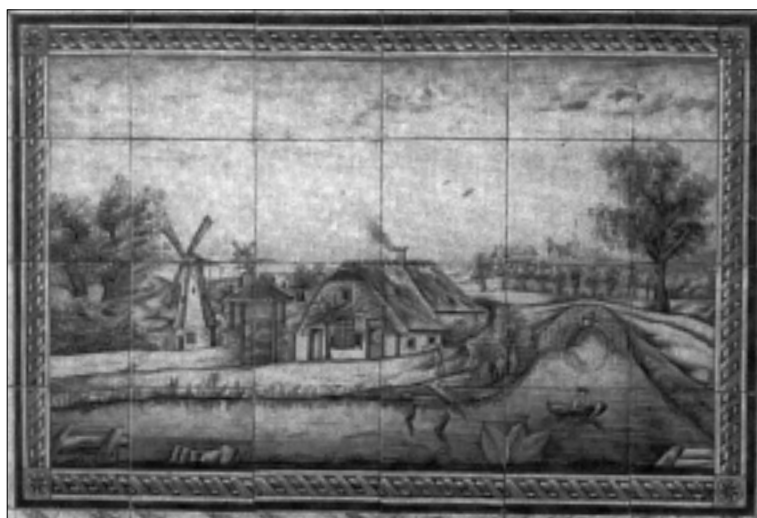
Afbeelding 2: 'Langesteijn' nu: Steinsedijk 37. Foto: J.M. Kooijman.

Afbeelding 3: Situatie omstreeks 1834 (op basis van dijkkaart in Archief van Hoogheemraadschap Rijnland).

Caamer (opkamer) is de porceleinkast goed gevuld, de keuken is volledig ingericht en er is een redelijke voorraad bier, wijn en een partij nog in te wisselen lege flessen. De uitvoering van de vertrekken en de kamerbetimmeringen lijken echter, vergeleken met die in de woning aan de Turfmarkt, vrij eenvoudig te zijn geweest.¹² Geconcludeerd wordt dat Langesteijn volledig was ingericht en geschikt voor langdurige bewoning. Het gebruik van de hofstede door Suijs blijkt beperkt te zijn tot de voorzijde van de boerderij ('Heerehuis'), het koetshuis en paardenstalling en de boomgaard nabij het huis alsmede de buitendijkse aanplant met een laan naar het speelhuis. Op de kaart van Hattinga staat deze laan naar de IJssel aangegeven. In afbeelding 3 is een deel van de kadastrale kaart opgenomen waarop de situatie in 1834 is weergegeven.¹³ Uitgaande van Hattinga's aanduiding liep de laan vanaf de IJsseldijk 'door de buitelanden' over het perceel A1296 naar de IJssel en was dus bijna 200 m lang. Het perceel A1291 staat niet aangegeven op Hattinga's kaart en zal pas later zijn ingedijkt. Het lijkt daarmee waarschijnlijk dat Suijs' speelhuis op het omdijkte perceeltje (met kadastrale aanduiding A1291) naast de bocht in de IJssel tegenover de Polsbroeker boezem heeft gelegen. Op latere en meer gedetailleerde topografische kaarten wordt op het vrij hooggelegen

perceel A1297 een boomgaard aangegeven. Er is echter geen zekerheid dat die buitendijkse boomgaard ook in de 18e eeuw hier was: pas in de 19e eeuw heeft de bouw van de Waaiersluis het regelmatig overstroomd van de buitendijkse gronden beperkt. Om een indruk te geven van de landelijke sfeer is in afbeelding 4 het 18e-eeuwse tegeltableau weergegeven met het uitzicht over de wat oostelijker gelegen uitwatering van de Benschopper boezem.¹⁴ Tussen het herenhuis en de

Afbeelding 4: 18e-eeuws tegeltableau met uitzicht over de IJssel naar de Benschopper boezem. Foto: Rijksdienst Monumentenzorg.

stal zal ter plaatse van de huidige ingang en keuken een dwarsgang zijn geweest als overgang naar het verhuurde bedrijfsgedeelte. De woning van de huurders zal achter in de stal zijn geweest of in het nu niet meer aanwezige bouwhuis.

Het regentenleven op Langesteijn

Om van het buitenleven te genieten moest tenminste 5000 gulden worden geïnvesteerd, veel onderhoud worden gepleegd én belasting worden betaald. Voor de verponding en het molengeld werd Suijs bijvoorbeeld aangeslagen voor ruim 370 gulden per jaar. Er waren ook inkomsten want het bedrijfsgedeelte van de hofstede werd voor 350 gulden per jaar verhuurd.

In ons artikel over Govert Suijs als belastingbetaler werd opgemerkt dat door een scheiding en een ingewikkelde én aangevochten erfenis een flinke stapel archiefstukken via de Weeskamer in het Streekarchief Hollands is beland.¹⁵ Er zitten vele rekeningen bij, die bij zijn overlijden nog moesten worden betaald. In afbeelding 5 is als voorbeeld de rekening van de tuinman Jan van Wiersdijck opgenomen, omdat die zich door bladvulling en handschrift onderscheidt van de normale dorre opsommingen.

Interessant en uitzonderlijk zijn de stukken, die na het overlijden van Govert Suijs zijn gebruikt tijdens de rechtszaak tussen zijn ex-vrouw Catharina van Leeuwen en de executeur-testamentair. Govert was enig erfgenaam van zijn schatrijke moeder maar tot haar overlijden in 1751 slechts potentieel rijk. De moeilijke financiële toestand was ook één van de oorzaken van de scheiding in 1743. Bij zijn overlijden in 1756 was Govert echter zeer vermogend en Catharina heeft geprobeerd om alsnog een deel van de erfenis op te strijken door te betogen dat zij dertien jaar eerder niet correct gescheiden waren en later zelfs weer verzoend waren. Dit werd fel bestreden door de executeur-testamentair. Vooral de beschrijvingen van gebeurtenissen van tenminste vijftien jaar daarvoor, die beide partijen gebruiken om hun standpunten te verduidelijken, behouden een hoog leesbaarheidsgehalte. Voor samenvattingen wordt verwezen naar het reeds aangehaalde boek van De Jong (*Met goed fatsoen*) en naar Van Meurs.¹⁶ Hier wordt volstaan met enkele sfeerbeelden, die op Langesteijn betrekking hebben:

- Catharina laat 'door een waersegster in de copjes lezen en kunsjes met de kaert doen om te vernemen wat haar man op Langesteijn met de dienstmeid Clasina of andere vrouwen aan het uitvoeren is';
- Toen Catherina weer eens meeinging naar Langesteijn heeft Govert haar toegedronken met een glas waarin gegraveerd was 'Het Welvaeren van Lange Steijn', het glas vervolgens weer gevuld en aan zijn vrouw aangeboden. 'Sij heeft hetselve niet uijtgedronken, maar onder het uijtte van veele scheldwoorden haer man daermede in het aangesicht geworpen in soo verre dat hij bloeyde en daar van een litteeken in sijn aangesicht heeft gehad';

1756 1ste Jan van Wiersdijck
 mijn man vanden overleden
 boerderij te der Stadtgonda
 1ste 1ste 1ste 1ste 1ste 1ste
 6 wijkte plaes en betlandt
 van tijnen van de achste
 rekinninge tot ansteden
 de keernis toe 13 dagen
 ider dag 1/3 1/3 1/3 1/3 1/3
 van ansteden van keernis
 tot alderheijlighe toedagen
 ider dag 1/3 1/3 1/3 1/3 1/3
 mijn soen 1/3 1/3 1/3 1/3 1/3
 1/3 1/3 1/3 1/3 1/3
 16 — 19 — 0

Afbeelding 5: Rekening van tuinman Jan van Wiersdijck voor tuinonderhoud op Langesteijn.
 Bron: SAHM, Weeskamerarchief, nr 202.

- De hooiberg van Langesteijn vormde het decor voor de weer eens ruziënde echtgenoten, waarbij Govert met getrokken degen Catharina het hooi in volgde. Gerealiseerd moet worden dat die turbulente tijd slechts een deel van Suijs' verblijf op Langesteijn beslaat. Uit diverse bronnen blijkt dat Suijs zeer gesteld was op Langesteijn. Op basis van zijn omvangrijke bibliotheek blijkt ook dat hij zich daarbij goed oriënteerde op het buitenleven.¹⁷ De werken variëren van *De historische landman tot De volmaakte hoefsmid, paardekooper en stalmeester* en van de *Schouburg van rupsen en wormen tot De bijen*. Ook boeken over de praktische aspecten van buitenplaatsen zijn aanwezig met *Aanmerkingen over het aanleggen van Landhuizen en Lusthoven*, de *Neederlandse Hoovenier* en *Den Lusthof van het cureren der paarden, schaapen, varkens en hoenders*. Uit andere rekeningen en boedelvoorwerpen blijkt dat Suijs zich ook enthousiast overgaf aan de vinkenvangst.

Het boerenleven op Langesteijn

Tijdens het onderzoek werden vele stukken doorgenomen, die een beeld geven van de gang van zaken op de boerderij. Een inmiddels ook weer bekend beeld is een massale veesterfte. Vanaf 1713 woedde de veepest in Nederland en in 1721 wordt een rechtszaak aangespannen door dr. Gregorius Boudens tegen Gerard de Lange (burger en inwoner van Rotterdam én toen eigenaar van Langesteijn).¹⁸ Boudens is als president-burgemeester van Gouda zowel baljuw als schout van de Landen van Steijn. (Hij is ook de vader van de in 1722 overleden eerste vrouw van Govert Suijs). Als bewijs dat De Lange vaak op Langesteijn verblijft, wordt de betaling van personele lasten en van het zout-, zeep- en hoorngeld genoemd. Hem wordt aangerekend dat hij de voorgeschreven maatregelen tegen de verspreiding van de 'contagieuze ziekte die een ongemeene sterfte onder het rundvee veroorzaakt', heeft genegeerd. De dode beesten werden namelijk niet begraven maar aan de honden gevoerd of in een sloot geworpen en dit zou 'een vervaardelijke stank' hebben veroorzaakt. Een forse boete van 22 maal 25 gulden wordt geëist. Afgezien van de onverantwoorde handelwijze van De Lange, blijkt dat er toen 22 koeien op Langesteijn waren. Het oppervlak was toen nog maar 3 viertel dus ruim 10 ha. Suijs heeft later grond bijgekocht, waardoor het totaal op 5 viertel kwam, dus ca 17 ha. Een gedetailleerd beeld van de boerenbedrijven in het Land van Steijn wordt verkregen met de heffingsoverzichten, die in 1749 werden opgesteld ter vervanging van de gehate 'verpachte imposten'.¹⁹ De hoofdbewoner ('bouman of bouwvrouw') zal in het vervolg worden aangeslagen voor dertien belastingen. Op basis van de verschillende samenstellingen van de huishoudens blijkt het mogelijk om in de meeste gevallen de achterliggende grondslag voor deze aanslagen te achterhalen:

- gemaal (afhankelijk van aantal personen boven een bepaalde leeftijd);
- hoorngeld (afhankelijk van aantal koeien);
- familie koehouder (afhankelijk van aantal gezinsleden);
- koehouderszout (afhankelijk van aantal koeien en vaarzen);
- zout & zeep (afhankelijk van aantal volwassen personen?);
- oorgeld paard (afhankelijk van aantal paarden);
- besaaid land (afhankelijk van oppervlakte akkers);
- bestiaal (afhankelijk van alle 'pasturesende beesten');
- bieren & brandewijn & azijn (afhankelijk van aantal volwassenen?);
- turf (afhankelijk van aantal koeien!);
- boter (afhankelijk van aantal koeien?);
- koffie & thee (vast bedrag per huishouden);
- zegels (afhankelijk van totaal aanslag?).

Suijs verhuurde het bedrijfsgedeelte van Langesteijn op dat moment aan Jan Huigen Schinkel voor 350 gulden per jaar. Uit het overzicht blijkt dat Schinkel er woonde met

zijn vrouw Aagje de Vos en een kind boven de 10 jaar, alsmede een knecht en een meid. Zij hielden er toen 17 koeien en 1 paard en gebruikten 2 hond (dus bijna 0,3 ha) als akkerland. Deze akkertjes lagen aan weerszijden van de IJsseldijk. Schinkel werd aangeslagen voor 130 gulden en 14 stuivers. In 1749 waren er vergeleken met 1720 dus veel minder koeien, namelijk 17 op ca 17 ha, tegen 22 op ruim 10 ha.

Het harde leven in het land van Steijn

Met het heffingsoverzicht van 1749 kan de samenstelling van de bevolking worden berekend. In de polder Land van Steijn leefden 29 huishoudens, samengesteld uit 33 mannen, 29 vrouwen, 17 kinderen onder de 4 jaar, 17 tussen 4 en 10 jaar en 40 kinderen boven de 10 jaar. Er waren 11 knechten en 11 meiden in dienst, dus in totaal 158 permanente bewoners. Zij moesten bijna 3000 gulden belasting opbrengen. Er zijn nog uitspraken bewaard gebleven over bezwaarschriften tegen deze aanslagen. In enkele

gevallen wordt reductie gegeven omdat inmiddels al het vee is gestorven en men onvermogen is geworden. Om een indruk te geven van de veestapel, inboedel en gereedschappen op zo'n boerderij is in afbeelding 6 de aankondiging van een boelhuis opgenomen.²⁰ Het betreft de boerderij Steinsedijk 3, nu met Kloosterbrouwerij aangeduid.

Het gebied was niet alleen arm maar ook zeer geïsoleerd. In de polder waren vrijwel geen voorzieningen. De tiendeweg was in vol gebruik maar de ontsluiting naar het noorden was zeer beperkt. Voor kerk of school moest men met het veer naar Haastrecht. De vergaderruimte én het dichtstbijzijnde café waren aan de Goudse kant van de polder Willens.

De notulen 'van 't gene jaarlijcks voorvalt' melden in 1732 'over huysen en wooningen in Steijn, die veelal verhuurt worden aan menschen van buyten inkomende'.²¹

De noodzaak voor 'behoorlijke actens van indemniteit in cas deselve tot armoed mogten komen te vervallen, waaruyt niet anders dan nadeel voor de Ambachten kan voorkomen' wordt benadrukt en men 'ordoneert dat de Schout zal toezien op onderhoud ende alimentatie van de inkomende personen en op eventueel verhalen van de schade'. Er kunnen boetes van 25 gulden worden opgelegd.

De IJssel was toen nog niet afgesloten met de Waaiersluis en de IJsseldijk was dus een belangrijke zeewering. Problemen met het onderhoud leverden veel kosten en risico's op. De bemaling van de polder gebeurde met een molen tussen de tien-

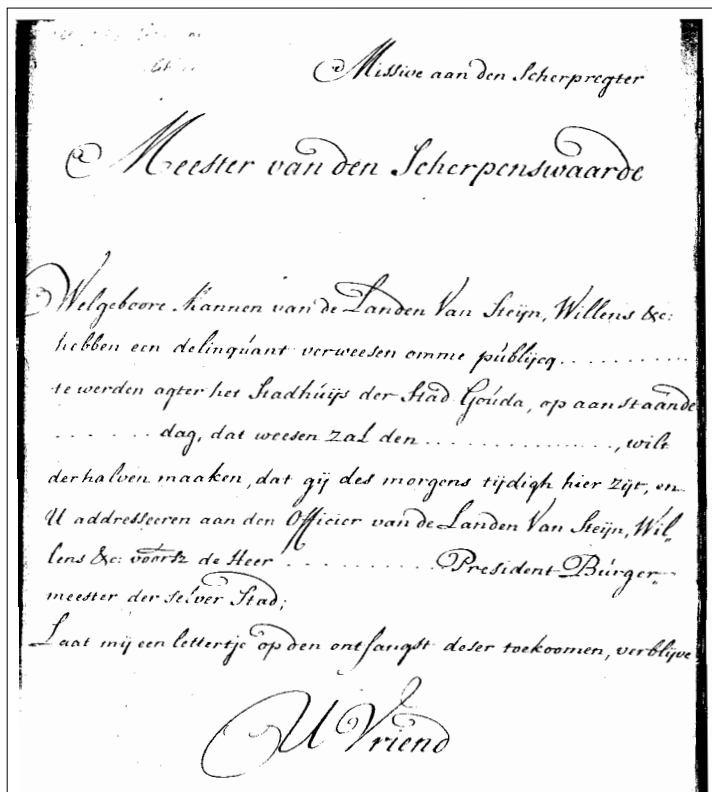

BOEL-HUY S,
Van een Parthy 300 Gebeterde als Ongebeterde
KOE-BEE STEN,
En 1 PAARD.
Als mede eenigen *Imboedel* en *Bouw-gereetschappen*.
In den Lande van **STEYN**.
Op *Maandag*, dat wesen zal den 13. Maart 1752.
De Weduwe van Ary Janz.
Hey, is van meyninge (ten oberstaan van
Schout en Schepens van 't Land van **STEYN**)
te Verkoopen /

- 11 Gebeterde Koeien, die gekalft hebben of nog kalven moeten.
- 2 Gebeterde Vaar-koeien. 1 Ongebeterde Vaar-koe. 1 Ongebeterde Kalf-koe. 4 Ongebeterde Vaarfen, die wel gekalft hebben of nog kalven moeten. 2 Gebeterde Pinken.
- 2 Ongebeterde Pinken. 1 Ongebeterde Pink-stier.
- 1 Paard, 2 Bergen en een Schelf met Hooy.
- 2 Wagens, een met yzer beslag. 1 Karre. 1 Ploeg met 2 Eegdens. 2 Smal-schouwen. Een groote parthy Hout.
- 4 Kopere Keetels. 1 Wring-aker. 2 Wring-tobbens. 1 Karn.
- 1 Karn-staar. Verders Emimers, Staren, Kaas-vaten, Kaas-planken en Schragen. Nog een Komyndekaas-pers.
- 1 Komyndekaas-vat. 1 parthy Room-teiten. 1 Portel-tobben.
- Eenige Vlooten. 4 Beddens met hun Toebehoren, en een groote parthy Mans Klederen.

Mand gadinge daar in hebbende omme te koopen/ die komt ten dage voorscheyde / 's Dorgens ten 10 Ouren / ten buyt van de voornoemde Weduwe / aanhoore de Conditie lesen / en doe in 't Koopen zyn profyt.
Zeg't voort.
Tot Gouda, gedrukt by *Andries Endenburg*, Stads Drukker op de Markt.

Afbeelding 6: Aankondiging van boelhuis in 1752. Bron: SA Rijnstreek, GA Stein 1644-1870 nr 181.

Afbeelding 7: Voorbeeldbrief met uitnodiging aan de beul. Bron: SA Rijnstreek, GA Stein 1644-1870 nr 1.

Vuurroer of Busschen bij gelegentheid van trouwen kunnen ongelukken van brandquetsen ende anders ontstaan. En daarontrent willende (soo veel mogelijk is) voorsien, ordonneren wij dat bij gelegentheid van het trouwen van Bruydegoms ende Bruyds, het zij in passeren van na de kerk off andere plaats daar men gewoon is te trouwe, hetzij in 't wederkeren van daar, met geen Vuurroer of Busschen sal mogen geschoten worden'. De vraag blijft of die beperking ook gold voor Govert Suijs, die in de 'Boove Caamer' van Langesteijn een 'groot ijser Canon met syn affuit' en vier kleine bronzen kanonnen had staan.

Van boerderij tot hofstede en weer terug

Tot besluit weer terug naar Langesteijn. Uit ons onderzoek blijkt dat de boerderij met drie haardsteden en één oven al in de 17e eeuw werd verhuurd. Het is niet duidelijk wanneer het gebruik als buitenplaats precies begint. Waarschijnlijk lijkt dat dit samenvalt met de bouw van de nu nog aanwezige boerderij. Die is voor 1720 neergezet in opdracht van de toenmalige eigenaar Gerard de Lange uit Rotterdam. Na het overlijden van zijn weduwe Catharina Deynoot wordt Langesteijn in 1723 verkocht aan Frans Verrijn uit Gouda. Na zijn overlijden in 1724 wordt het door Govert Suijs gekocht, die er dus ruim dertig jaar regelmatig heeft vertoefd. In 1757 wordt Langesteijn verkocht aan Andries Turff uit Gouda voor 4450 gulden. Na diens overlijden in 1774 blijkt Langesteijn verhuurd te zijn aan Cornelis Swanenburg. In 1778 wordt Langesteijn verkocht aan Cornelis Swanenburg en Geertje Streng, die het boerenbedrijf dus als eigenaars voortzetten. In 1798 wordt het voor 9500 gulden verkocht aan Dirk van Ingen uit Stolwijk, die het weer verhuurt. In de transportakte zijn 'Laan, Speelhuis of Coupel'

deweg en de boezem, gevolgd door een problematische waterafvoer via de boezem naar de IJssel.

Omdat de polder van Steijn een onderdeel was van een 'hooge heerlijkheid', beslisten de 'Welgeboore Mannen van de Landen van Steijn en Willens' ook over lijfstraffen. Langs de IJsseldijk nabij de uitwaterings-sluis van de boezem was een galg opgericht en in het register zijn voorbeeldbrieven opgenomen om de vonnissen effectief te kunnen uitvoeren.²² In afbeelding 7 is de 'Missive aan den Scherpreger' opgenomen. Voorzover bekend zijn echter geen doodvonnissen in Steijn uitgesproken.

Ondanks de beperkte welvaart lijkt er toch wel eens flink feestgevierd te worden. In 1732 laten de Baljuw en de Welgeboren Mannen namelijk de volgende waarschuwing uitgaan: 'door schieten met

doorgehaald en lijkt er een definitief einde te zijn gekomen aan de uiterlijke kenmerken van de buitenplaats Langesteijn. In 1817 wordt Koenraad van Baren genoemd als 'bouman en eigenaar'; ook de kadastrale inschrijving van 1830 staat op zijn naam. In de 19e eeuw is de stal met één vak verlengd. Geleidelijk aan zijn er schuren vervangen en bijgebouwd, maar de structuur van de boerderij en voormalig herenhuis is nauwelijks veranderd.

Het gebruik van Langesteijn als hofstede/buitenplaats lijkt dus minder dan honderd jaar te beslaan en tegen het einde van de 18e eeuw al te zijn veranderd in boerenbedrijf.

Ook bij de andere hofsteden wordt een dergelijke overgang waargenomen. De verklaring lijkt voor de hand liggend: de regententijden zijn afgelopen en slechts enkele families kunnen zich nog de kosten van dergelijke buitenplaatsen permitteren. Er wordt nog wel in landerijen geïnvesteerd, maar het bezit wordt steeds meer gezien als een normale boerderij, die wordt verpacht of die door de boer/eigenaar wordt gebruikt. In beide gevallen zal het oorspronkelijke herenhuis als afzonderlijke bestemming verdwijnen en verder als bedrijfswoning worden gebruikt.

Noten

- 1 J.M. Kooijman, H.C. Kooijman-Tibbles, 'Een belastingbetaler uit de achttiende eeuw', *Tidinge van Die Goude* 17 (1999) 104-114.
- 2 H. Griffioen van Waarder, *Mijne herinneringen van Gouda* (Den Haag 1821).
- 3 J.J. de Jong, *Met goed fatsoen* (Den Haag 1985).
- 4 W. Denslagen, 'Gouda tijdens de republiek', in W. Denslagen, *Gouda* (Zwolle 2001) 295-296.
- 5 B. van den Berg, H.J. Sprokholt, 'Begrensd door muren en wallen', in: P.H.A.M. Abels, K. Goudriaan, N.D.B. Habermehl, J.H. Kompagnie (red.) *Duizend jaar Gouda. Een stadsgeschiedenis* (Hilversum 2002) 294.
- 6 Denslagen haalt in 'Gouda tijdens de republiek', 296, Griffioen van Waarder verkeerd aan: de buitenplaats Zeelust was eigendom van Taalman.
- 7 Voor 'Zeeland' in de droogmakerij van Hazerswoude moet men er echter snel bij zijn: ondanks een unieke kapconstructie uit 1768 is voor deze boerderij een sloopvergunning afgegeven.
- 8 Streekarchief Hollands Midden (SAHM), Weeskamerarchief nr 202a.
- 9 J.M. Kooijman, H.C. Kooijman-Tibbles, 'De ruimtelijke ontwikkeling van Gouda in de veertiende eeuw', *Tidinge van Die Goude* 17 (1999) 39-53.
- 10 De inventaris van de archieven van de gemeente Stein, opgesteld door H.J. de Muij-Fleurke in 1992 voor het Streekarchief Rijnstreek te Woerden, is uitzonderlijk goed en verdient navolging.
- 11 Met onze dank aan de familie De Boer.
- 12 Een vergelijkbare indruk van gebruik en inrichting werd verkregen bij Vlacq's hofstede 'Zeeland' in Hazerswoude. De afwerking van de vertrekken blijft daar echter ver achter bij de in 1757 aangebrachte verfijnde Rococo-interieurs van de woning aan de Turfmarkt.
- 13 Archief Hoogheemraadschap Rijnland; kaart gemaakt in 1834 ter voorbereiding van dijkverzwareng.
- 14 Tegeltabelau in voormalig sluishuis Provinciale Weg te Haastrecht.
- 15 SAHM, Weeskamerarchief nr 202.
- 16 C.J.W. van Meurs, 'Een gemiste erfenis, de gevolgen van het ongelukkige huwelijk van burgemeester Govert Suijs', *Tidinge van die Goude* 11 (1993) 1-10.
- 17 Met onze dank aan J.J. de Jong voor het beschikbaar stellen van zijn inventarisatie van het boekenbezit van Govert Suijs.
- 18 Streekarchief Rijnstreek (SA Rijnstreek), GA Stein 1644-1870 nr 179.
- 19 SA Rijnstreek; GA Stein 1644-1870 nr 58.
- 20 SA Rijnstreek; GA Stein 1644-1870 nr181.
- 21 SAHM, Oud Archief nr 759.
- 22 SA Rijnstreek, GA Stein 1644-1870 nr 1.